

Veszprémy Márton

Magyar királyok újabb horoszkópjai*

Magyar királyok horoszkópjait régóta ismeri a hazai történeti kutatás. Szádeczky Lajos 1881-ben számolt be arról, hogy I. (Hunyadi) Mátyás, felesége, Beatrix, illetve Corvin János és II. Ulászló születési horoszkópjai fennmaradtak krakkói kódexekben (BJ 3225, BJ 3227).¹ Corvin János egy másik születési horoszkópját és szolárját (éves horoszkópját) Csontos János adta közre egy évvel korábban.² Huszti József 1928-ban tette közzé I. Mátyás, II. Lajos, I. Ferdinánd és I. Miksa születési horoszkópjait egy vatikáni kéziratból.³

Az uralkodói horoszkópok – és egyáltalán a késő középkori horoszkópok – jelentős része nagyobb gyűjtemények részeként maradt fenn. A horoszkópgyűjteményeket asztrológusok állították össze, eredetileg saját maguk számára, később, a könyvnyomtatás elterjedése után kollégáiknak és a nagyközönségnek is szánva azokat. A gyűjtemények létrejöttét az empirikus tapasztalatszerzés szándéka és az általános emberi kíváncsiság motiválta. Emellett – nyomtatott formában terjesztve – kiválóan alkalmasak voltak annak alátámasztására, hogy „Lám, az asztrológia valóban működik!” – és egyúttal a szerző széles műveltségének és mesterségbeli tudásának fitogtatására is. Az eredendően ókori műfaj az asztrológia egyre népszerűbbé válásával párhuzamosan a 16. században vált újra elterjedté, leghíresebb képviselői az itáliai Gerolamo Cardano és Luca Gaurico nyomtatott munkái voltak. Az információk gyors cseréjét és a műfaj reneszánszát a könyvnyomtatás tette lehetővé. A műfaj két fontos jellemzője az, hogy a kéziratos horoszkópgyűjtemények gyakran névtelenek, vagyis nem ismerjük összeállítójukat, illetve általában – kéziratos és nyomtatott formában egyaránt – erősen kompilált jellegűek.

Mesterszakos diplomamunkámban és doktori disszertációmiban is Mátyás király udvarának asztrológiai kultúrájával, illetve az ehhez kapcsolódó késő középkori

* A német nyelvű forrásokhoz írásában és lefordításában nélkülözhetetlen segítséget kaptam Péterfi Bencétől. Fordításait azonban néhány helyen módosítottam, így az esetleges hibákért természetesen engem terhel a felelősség. Szeretném megköszönni Vizelethy András értékes tanácsait is. Kis Ivánnak köszönöm az V. Lászlóval kapcsolatos bibliográfiai útmutatást.

¹ SZÁDECZKY Lajos, *Lengyelöldi levéltáráról*, Második közlemény = *Századok*, 15(1881), 5, 411–430, 416–417.

² CSONTOSI János, *Corvin János két Horoszkópja* = *Magyar Könyvszemle*, 5(1880), 5–6, 381–387.

³ HUSZTI József, *Magyar királyok horoszkópjai egy vatikáni kódexben* = *Magyar Könyvszemle*, 35(1928), 1–4, 1–10.

forrásokkal foglalkoztam. Miután kutatásom során középkori magyar uralkodók több horoszkópja is a látókörömbe került, elhatároztam, hogy a teljesség igényével összegyűjtöm őket. Az asztrológiatörténet nemzetközi kutatásának gyorsuló ütemét jelzi, hogy a 2021-es írásom⁴ megjelenése óta számos újabb magyar uralkodói horoszkóp vált ismertté David Juste jóvoltából. Tudomásom szerint ezeket a horoszkópokat a korábbi szakirodalom nem ismerte, így felfedezésük Juste érdeme.⁵

Az új horoszkópok közül Juste egyedül Mátyás király horoszkópjainak listáját publikálta,⁶ csupán a lelőhelyüket listázva, részletesen nem ismertetve magukat a horoszkópokat. Jelen írásomban felsorolom és ismertetem valamennyi új magyar királyhoroszkópot.

Mátyás király horoszkópjai

Érdemes előrebocsátani, hogy a nyolc új Mátyás-horoszkóp közül mindegyik a horoszkópnak ugyanazt a verzióját tartalmazza, a Bak 4 fok 18 szögperces ascensú változatot, ami a Biblioteka Jagiellońska, BJ Rkp. 3225 I jelzetű kézirat 8. oldalán is megtalálható, és nagy biztonsággal Marcin Bylicának, Mátyás udvari asztrológusának tulajdonítható.⁷ Ugyanezt a változatot közölte később Johannes Garcaeus és David Origanus is horoszkópgyűjteményében.⁸ A nyolc új horoszkóp felbukkanásával tehát a Bak 4 fok 18 perces változat egyértelműen Mátyás legelterjedtebb horoszkópjává lépett elő. Azonban mind a nyolc horoszkóp 16. századi másolat, így az elterjedtség tényéből nem szabad messzemenő következtetéseket levonnunk az eredeti horoszkópra nézve (pl. hogy ez lenne Mátyás születésének valódi ideje, ami hitelt érdemelne a többi változattal szemben).

Nem vonhatjuk le azt a következtetést sem, hogy mind a nyolc horoszkóp a BJ 3225 kéziratban található horoszkópra vezethető vissza, sőt, a másolási hibák

⁴ VESZPRÉMY Márton, *V. László, I. Mátyás és II. Lajos magyar királyok horoszkópjai = Pontes*, 4(2021), 302–322.

⁵ A Biblioteca Apostolica Vaticana, Pal. lat. 1423 jelzetű kéziratban szereplő horoszkópok közül többnek a kiadása megjelent 2007-ben (lásd a 26. jegyzetet), ezt azonban Juste nem ismerte.

⁶ JUSTE, David, *Reading Birth Horoscopes in the Middle Ages, Latin Judgements on Nativities 1100–1450 = Le Moyen Âge et les sciences*, ed. Danielle Jacquart, Agostino Paravicini Bagliani, Firenze, SISMEL, Edizioni del Galluzzo, 2021 (Micrologus Library, 100) 549–593, 585. A berlini kéziraatra Juste személyes közlésben hívta fel a szerző figyelmét. (David Juste személyes közlése, 2021. december 22.) Hálás köszönetemet fejezem ki David Juste-nek, aki a horoszkópok egy részének fényképeit rendelkezésemre bocsátotta.

⁷ VESZPRÉMY 2021, i. m. 311–312; VESZPRÉMY Márton, *Biblioteka Jagiellońska, Ms. 3225 and Court Astrology in Renaissance Hungary = Scientiarum miscellanea, Latin nyelvű tudományos irodalom Magyarországon a 15–18. században*, szerk. Kasza Péter, Kiss Farkas Gábor, Molnár Dávid, Szeged, Lazi, 2017 (Convivia Neolatina Hungarica, 2), 85–94.

⁸ VESZPRÉMY 2021, i. m. 312.

éppen ennek az ellenkezőjére mutatnak. Bár időben a legrégebb, éppen a BJ 3225 kézirat Mátyás-horoszkópjá lóg ki a sorból.

Két közös jellemző összeköti ugyanis a nyolc új horoszkópot (illetve a Garcaeus és Origanus által közölt horoszkópokat): a Szaturnusz az Ikrek jel 12 fok 35 percen található (míg a BJ 3225 jelzetű kéziratban 12 fok 22 percen), a szerencsepont pedig a Halak jelben 21 fok 18 percen (míg a BJ 3225 jelzetű kéziratban Halak 9 fok 21 percen – ez az utóbbi a helyes érték). A Szaturnusz esetében a tévedés úgy jött létre, hogy egy figyelmetlen másoló a 6. ház csúcsának közvetlenül mellette álló adatából másolta oda a szögpercértéket: a házcsúcs Ikrek 11 fok 35 percre esik, a Szaturnusz Ikrek 12 fok 22-es értékében a 22 helyére került 35.

Három másik másolási hiba érdemel figyelmet, melyek a tíz forrás némelyikét összekapcsolja egymással.

Az első a Mars bolygót érinti, melynek helyzete egyes kéziratokban az eredeti Halak 8 fok 4 perc helyett 8 fok 49 perc. Hogyan került oda a kilences a sor végére? Úgy, hogy egyes kéziratokban az előző égitest, a Merkúr adatait a házcsúcs ferde vonalát követve nem egyenesen, hanem ferdén tüntették fel, és a Merkúr 20 fok 46 perces értékének utolsó számjegye belecsúszott a Mars adatainak végébe; ami az egyik irányból egy ferde hatos volt, az a másik irányból egy ferde kilencesnek tűnhetett. Mindez nagyon szépen látszik a vatikáni kézirat Mátyás-horoszkópján (ahol a Mars értéke még helyesen szerepel). A Mars értékének hibája összekapcsolja tehát egymással a gothai, a lipcsei és a New York-i kéziratot.

Egy további másolási hiba a 10. ház csúcsának, az MC-nek a téves értéke, Skorpíó 4 fok 43 helyett 4 fok 45,⁹ ami a hamburgi és a lipcsei Mátyás-horoszkóp közös jellemzője.

A harmadik másolási hiba (a 11. ház csúcsa Skorpíó 24 fok 20 helyett 24 fok 40) a müncheni kéziratban található első horoszkópot kapcsolja össze a két nyomtatott horoszkópgyűjteményben (Garcaeus, Origanus) található Mátyás-horoszkóppal.

A nyolc új Mátyás-horoszkóp lelőhelyei tehát a következők:

Berlin, Staatsbibliothek, lat. qu. 34, fol. 83. v.

Az ábra láthatóan kapkodva készült, a Szaturnusz tévedésből a 7. házba került a 6. helyett, a Vénusz pedig teljesen kifelejtődött a horoszkópból. A 16. századi kézirat több kéz munkája, a könyvtár 20. század eleji katalógusa csak annyit közölt meg, hogy a szerző I. Zsigmond lengyel király (ur. 1506–1548) asztrológusa lehetett.¹⁰

⁹ Természetesen az MC-vel együtt a szemben lévő ház csúcsa, az IC is módosul.

¹⁰ ROSE, V., SCHILLMANN, F., *Verzeichniss der Lateinischen Handschriften der Königlichen Bibliothek zu Berlin*, II. 3 *Die Handschriften der kurfürstlichen Bibliothek und der kurfürstlichen Lande*, III. *Die Görreshandschriften der Preussischen Staatsbibliothek zu Berlin*, Hildesheim, New York, Georg Olms, 1976, 1362–1363.

Gotha, Forschungsbibliothek, Chart. B 388, fol. 61. r.

A horoszkóp alatt rövid latin nyelvű felirat:¹¹

Mortuus est Viennae anno Christi 1490 aetatis sue 47, regni 33. circa festum Palmarum. Nota eclipsin ☽ in ♃ Anno 1489 cuius effectus in annum sequentem revolutionis abscidit ei vitam die ☽ post Palmarum hora 6. circa ☉em orientem. Coronatio eius fuit anno 1464 Martii 18 h 20 40. Electio eius 1458 Januarii d 23 h 22 28 p.m. Directio ☽e 1483 in fine Decembris ad ♄ anno 1486. in fine Junii ad ♃ in fine Aprilis ad ♀
...¹²

Meghalt Bécsben, Krisztus 1490. évében, 47 éves korában, uralkodásának 33. évében, virágvasárnap táján. Figyelemre méltó a holdfogyatkozás a Bakban 1489-ben,¹³ melynek hatása a következő évi szolárrevolúcióban elvágta az életét virágvasárnap utáni hétfőn hat óra körül, napkeltekor. Koronázása 1464. március 18-án 20 óra 40-kor [vagyis: március 19-én reggel 8 óra 40 perckor] volt. Királyné választása: 1458. január 23. dél után 22 óra 28 perc [vagyis: január 24. délelőtt 10 óra 28 perc]. A Hold 1483. december végére direkcióban elérte a Mars konjunkcióját, 1486. június végére a Jupitert, április végére a Marsot.¹⁴

A koronázás napjába természetesen tíznapos tévedés csúszott, az 29-én (csillagászati időmegjelöléssel 28-án) történt és nem 18-án. A koronázásnak, illetve a királyné választásnak az óra-perc adata pontosan megegyezik a BJ 3225 jelzetű kéziratban (p. 9.) található horoszkópon látható, illetve a Reg. lat. 1208-as jelzetű vatikáni kéziratban olvasható adattal.¹⁵

Bonfini szerint Mátyás „dél előtt, a hetedik és nyolcadik óra között” halt meg,¹⁶ ami nem nagyon jelenthet mást, mint a mai fogalmaink szerinti reggel 7–8 órát. Ez megegyezik azzal, hogy Bonfini szerint Mátyás a Mars órájában halt meg, ugyanis a planetáris órák rendszere szerint kedden a napkelte utáni második óra a Marsé, és Budán a Nap hajnali 5 óra után kelt április 6-án. Mindez nagyjából

¹¹ A kéziratos latin szövegek átírásakor a rövidítéseket feloldottam. Mivel a kiadás célja nem nyelvészeti, a könnyebb olvashatóság kedvéért a kis- és nagybetűk kézirati helyesírását, illetve az 'u' és 'v' közti különbséget nem tükrözöm, hanem a szavak szótári helyesírásának megfelelően közlöm.

¹² Az utolsó sorban álló karaktert nem sikerült kiolvasnom.

¹³ A NASA adatbázisa szerint 1489. december 8-án volt holdfogyatkozás, ami Magyarországról is látható volt. <https://eclipse.gsfc.nasa.gov/5MCLEmap/1401-1500/LE1489-12-08T.gif> Lásd még: OPPOLZER, Th. von, *Canon der Finsternisse*, Wien, Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, 1887 (Denkschriften / Akademie der Wissenschaften in Wien, Mathematisch-Naturwissenschaftliche Klasse, 52), 366. A Hold azonban nem a Bakban, hanem az Ikreken állt.

¹⁴ Ha másként nem jelzem, minden fordítás a sajátom.

¹⁵ Ez utóbbira lásd: HUSZTI 1928, i. m. 8.

¹⁶ BONFINI, Antonius de, *Rerum Ungaricarum decades*, ediderunt Fögel, I. et Iványi, B. et Juhász, L. Tomus IV., pars I., Bp., Magyar Királyi Egyetemi Nyomda, 1941, 162. Magyar fordításban: BONFINI, Antonio, *A magyar történelem tizedei*, ford. Kulcsár Péter, Bp., Balassi, 1995, 894–895. (4.8.195).

megegyezik az itt közölt jegyzet értesülésével, miszerint Mátyás napkelte környékén halt meg. Különbség csak a hét napjaiban van: Bonfini szerint kedd, a jegyzet szerint hétfő. Ugyanakkor lehetséges, hogy a jegyzet írója talán a középkori csillagászok időszámítási gyakorlata szerint gondolkodott, ami szerint a keddi nap csak kedd délben kezdődik.

Lipce, Universitätsbibliothek, Rep. IV 87, fol. 22. r.

Ernst Zinner a horoszkópgyűjteményt Georg Joachim Rheticus nevéhez kapcsolta,¹⁷ óvatosságra int azonban, hogy Zinner hasonló kijelentéseit az újabb kutatás néhány esetben már megcáfolta.¹⁸

A horoszkóp készítője az égitestek hosszúsági értékei mellé a szélességi adataikat is odaírta, illetve a másodpercre pontos horoszkóp alá illendőnek érezte odaírni, hogy 'suspiciatur' (feltételezés).

A horoszkóp alatti rövid, négysoros latin nyelvű jegyzet:

Moritur 1490 circa festum Palmarum Vien-

nae hora eclipsium ☽ in ♃. Coronatus

1464 Die 18 Martii hor 24 m 4

Electio 1458 23 Januarii h 22 m 28

Meghalt 1490-ben, virágvasárnap táján, Bécsben, abban az órában, amikor holdfogyatkozások(!) voltak a Bakban.¹⁹ Megkoronázták 1464. március 18-án 24(!) óra 4 perckor [vagyis: március 19-én déli 12:04-kor]. Királya választása: 1458. január 23. 22 óra 28 perc [vagyis: január 24. délelőtt 10 óra 28 perc].

New York, Columbia University, Rare Book and Manuscript Library, Plimpton 226, fol. 6. r.

A horoszkóp különlegessége, hogy a 16. századi horoszkópgyűjtemény²⁰ másolója áttette azt az egyenlő házrendszerbe. Ennek megfelelően a Cor [Coeli]-nek nevezett MC-t egy felirat jelzi a születési adatokat tartalmazó négyzet alján. A horoszkóp másodpercre pontos volta ismét némi kételyt váltott ki a másolóból, aki odaírta az adat mellé, hogy 'aestim[atur]' (utólag meghatározva). A horoszkóp alatt a szokásos életrajzi adatoknál a másoló itt már csak az 'Anno 1490 moritur'

¹⁷ ZINNER, Ernst, *Regiomontanus, His Life and Work*. Transl. by BROWN, E., Amsterdam, Elsevier, 1990, (Studies in the History and Philosophy of Mathematics, 1), 37. Zinner könyvének angol fordításában a IV 89 jelzet olvasható, ám ez tévedésnek tűnik, Zinner minden bizonnyal az itt tárgyalt IV 87 jelzetű kéziratra gondolt, ahogy erre már korábban rámutattam. VESZPRÉMY 2021, i. m. 305–306.

¹⁸ Lásd lejjebb a BSB Clm. 27003 kézirattal kapcsolatos megjegyzést.

¹⁹ Mátyás halálának napján nem volt holdfogyatkozás, a téves információ a gothai kéziratban olvasható adatról kapkodva készített jegyzet.

²⁰ A kéziratra lásd: FLOOD, John L., SHAW, David J., *Johannes Sinapius (1505–1560)*, Hellenist and Physician in Germany and Italy, Genève, Droz, 1997 (Travaux d'humanisme et renaissance, 311), 2.

(meghalt 1490-ben) feliratra szorítkozott. Alatta egy későbbi kéz más tintával kiszámolta, hogy hány éves korában érte a halál Mátyást.

Hamburg, Bibliothek des Christianeums, R Ab 3 h/31.3, p. 35.

A horoszkóp szerzője a másodpercet elhagyta Mátyás születési adatából. David Juste véleménye²¹ szerint a kézírás egyértelműen Erasmus Reinhold (1511–1553) német asztrológus-csillagászé, ahogy a korábbi írásomban tárgyalt Bayerische Staatsbibliothek Clm. 27003 jelzetű kódex kézírása is.²²

Vatikán, Biblioteca Apostolica Vaticana, Pal. lat. 1423, p. 40.

Ahogy jelzete is mutatja, a VII + 160 lapból álló, 35×25 centiméteres papír-kézirat abba a csoportba tartozik, amely a heidelbergi Bibliotheca Palatinából került a Vatikánba 1623-ban, I. Miksa bajor választófejedelem ajándékként.²³ A kézirat összeállítója az első oldalon részletesen leírja, honnan származnak a kötetben közölt horoszkópok: azokat a Rajnai Választófejedelemség könyvtárának egy másik kötetéből másolták bele.²⁴ Ezek szerzője a 216. oldal előtti horoszkópok esetében Nicholaus Prugner (1488–1557), Melanchthon barátja, az után pedig – néhány kivételtől eltekintve – Cyprián Karásek Lvovický (Cyprianus Leovitius). A Mátyás-horoszkóp szerzője (eredeti másolója) tehát Prugner.²⁵

A kézirat összeállításának dátumára nézve támpontot ad, hogy a kézirat „törzsanyagában” található legkésőbbi születés 1551-es (p. 90.), csak az utolsó oldalakon találunk ennél későbbi születéseket (1553 [p. 315.]; 1555 [p. 316.]; 1557 [p. 317.]). A horoszkópok nagy részének bemásolása egyszerre történt; ezt bizonyítja nagyon tudatos elrendezésük: az 1–18. oldalakon a Habsburgok, a 19–27. oldalakon francia és angol királyok, a 29–43. oldalakon más európai uralkodók, azután az oszmán-török szultánok (pp. 44–45.), pfalzi Wittelsbachok (pp. 46–78.), a bajorországi Wittelsbachok (pp. 79–90.), majd a brandenburgi örgrófok és választófejedelmek (pp. 91–107), badeni örgrófok (pp. 108–109.), szász hercegek (pp. 110–119.), hesseni tartománygrófok (pp. 120–122.) stb. kaptak helyet. A kézirat összeállító-

²¹ David Juste személyes közlése (2021. december 23.). A kézíratról a korábbi véleményeket lásd: VESZPRÉMY 2021, i. m. 304.

²² VESZPRÉMY 2021, i. m. 303–307.

²³ A kézirat részletes leírását lásd: SCHUBA, Ludwig, *Die Quadriviums-Handschriften der Codices Palatini Latini in der Vatikanischen Bibliothek*, Wiesbaden, Reichert, 1992 (Kataloge der Universitätsbibliothek Heidelberg, 2), 212–213.

²⁴ „Hae geneses cum suis iudiciis descriptae sunt ex quodam codice, qui habetur in Bibliotheca Illustrissimi Principis Electoris Palatini Reni etc. Priores autem geneses cum suis iudiciis composuit clarissimus vir D. Nicolaus Prugnerus mathematicus Tubingensis. Sed posteriores, quae videlicet a folio 216 numerantur usque in finem Cyprianus Leovitius a Leonitiae Ducum Palatinorum Rheni mathematicus, constituit, paucis quibusdam exceptis, quae foliis 247, 248, 250, 251 et 282 notantur, quarum autor Prugnerus est.”

²⁵ Személyére lásd: OESTMANN, Günther, *The Astronomical Clock of Strasbourg Cathedral, Function and Significance*, English translation by Irwin, Bruce W., Leiden, Brill, 2021 (Scientific Instruments and Collections, 8), 33–34.

jának érdeklődése homlokterében a német fejedelmek álltak, a horoszkópgyűjtemények zömét általában kivevő pápák, humanisták és egyéb híres reneszánsz személyek elég alacsony számban képviseltetik magukat, a kötet végére szorulva (pp. 141–150, 167–215). A kézirat legtöbb horoszkópja alatt viszonylag hosszabb, 10–20 soros német nyelvű asztrológiai elemzés olvasható.

Mátyás horoszkópjában a születés percét felfele kerekítették.

Az ábra alatt az alábbi német nyelvű szöveg olvasható:²⁶

Wo das die rechte figur und geburt ist, an welchem ich doch nit ein wenig zweiffel, würdt kein solche herrligkeit und dignitet angezaigt, wie es sich doch in seinem leben sehen hat lassen. Der Mon im ascendent hat wohl etwas gethan, so er aber in seinem detrimento ist, kan er für sich selber solches nit thuen. Wiewol Jupiter den Mon durch den trinum ansicht, hat aber im ascendent kein dignitatem. So ist cauda traconis bey der linien des auffgangs, hette im gewislich an den augen schaden zugefügt. So dan der stern, so bina nebulosa haist, auch gerad im ascendent stehet, der herr des zehenden und des halben der herrligkait, Mars ist unter der Sonnen verbrandt, und sicht Saturnus Martem und die Sonnen, durch den vierdten aspect gantz ubel an. Mercurius im wasserman hat ein grosses und gwaltiges ingenium und verstandt gebenn.

Ha a képlet és a születés[i adat] helyes [is], amiben nem is kicsit kételkedem, nem mutat olyan fenséget és méltóságot, miként az még [a király] életében látható volt. Az aszcendensen álló Hold bizonyára csinált valamit,²⁷ mivel azonban száműzetésben van, ilyesmit önmaga számára nem tehet. Noha a Jupiter a Holdra trigont vet, az aszcendens [jelében] azonban nincs méltósága [a Holdnak].²⁸ Ahogy a Sárkányfarok²⁹ az aszcendensen áll, az bizonyosan ártott volna a [király] szemének. Azután pedig a csillag, amelyet a „két ködös”-nek hívnak,³⁰ szintén pontosan az aszcendensen áll, a tizedik [ház] és ezért a fenség ura, a Mars a Nap sugarai

²⁶ Mátyás királynak, II. Lajosnak és Szapolyai Jánosnak a Pal. lat. 1423 jelzetű kéziratban található horoszkópjainak az átírása már megjelent: POLÍVKA, Miloslav, *Středoevropští panovníci a jiné pozoruhodné osobnosti z přelomu středověku a novověku očima dvou hvězdoporců = Per saecula ad tempora nostra*, Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka, uspoř. Jiří Mikulec, Miloslav Polívka, Praha, Historický ústav Akademie věd České republiky, 2007, I, 123–127. A kiadás azonban viszonylag sok hibát tartalmaz, ezeket most javítom. A latin szövegektől eltérően a német nyelvűekben a kis- és nagybetűk helyesírását nem egységesítettem.

²⁷ A jegyzet szerzője azt fejtegeti, hogy bár a Hold a születéskor a horizonton kelt fel, nem áll jól a horoszkópban, ezért nem jelölheti mindazokat az előnyös tulajdonságokat, amikkel az uralkodó a valóságban rendelkezett.

²⁸ Merthogy a Bakban a Hold száműzetésben van.

²⁹ A Sárkányfej és a Sárkányfarok (latinul caput draconis és cauda draconis) a Hold felszálló, illetve leszálló csomópontját jelenti, vagyis a Hold pályájának és a Nap pályájának (az ekliptikának) a két metszéspontját. Ezeket az indiaiak iktatták be a bolygók sorába, és az elnevezés is tőlük származik.

³⁰ A latinul Ascella néven ismert ζ Sagittarii A és ζ Sagittarii B csillagokról van szó, melyek együtt kettős csillagot alkotnak.

által égetett, és a Szaturnusz által a Marsnak és a Napnak adott kvadrát nagyon rossz. A Merkúr a Vízöntőben nagy és erős természetet és értelmet adott [neki].

München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 10667, p. 4. és p. 25.

A 16. század második felében, német közegben keletkezett horoszkópgyűjteményben a reneszánsz híres alakjai mellett helyi frankföldi személyek is helyet kapnak. A kéziratban számos különböző kéz követi egymást. A 281–283. oldalakon a Demminger család tagjainak horoszkópjait találjuk, alattuk fényszögtáblázattal; ez a fajta alaposság gyakori használatot feltételez. A 372–373., 375. oldalakon a nürnbergi Pfister család tagjainak horoszkópját találjuk, szintén fényszögtáblázattal; a kézirat akkori használója meg is nevezi lányait és feleségét.³¹ A gyűjtemény közepe felé találunk egy 1566-os születést (p. 189.), az előre nyomtatott horoszkópkereket tartalmazó rész vége felé pedig egy 1569-es (p. 290.) és egy 1573-as (p. 283.) születést, ami megközelítőleg datálja a gyűjtemény keletkezését. A kézirat végén található, kézzel rajzolt ábrák között találunk 1573-as (p. 373.) és 1575-ös (p. 372.) születést is, ám későbbit nem. A fentebb ismertetett vatikáni kézirattal szemben a müncheniben a horoszkópok mindenfajta rendező elv nélkül, teljesen véletlenszerűen követik egymást. A német fejedelmek itt is hangsúlyosak, de még ennél is több az itáliai személy. A gyűjtemény összeállítója több helyen jelzi is, hogy egy-egy születési képletet Gerolamo Cardano (1501–1576) horoszkópgyűjteményéből vett át. A vatikáni kézirattal ellentétben a müncheniben a horoszkópok döntő többsége megjegyzés nélkül áll.

A horoszkópok között két helyen is szerepel Mátyás király horoszkópja, és nem teljesen azonos formában. Ahogy fent utaltam rá, a 4. oldalon található, első horoszkóp nagyon közel áll a Garcaeus által közölt változathoz.

A horoszkóp alatt rövid felirat:

Moritur 1500 circa Palmarum festum Viennae.

Eclipsis ☽ in ♃. Coronatur 1464, D:18 Martii H 14 M 4

Electur 1458. 23 Januarii H 22 M 20

Meghalt 1500-ban, virágvasárnap ünnepe körül, Bécsben. Holdfogyatkozás a Bakban. Megkoronázták 1464. március 18-án 14 óra 4 perckor [vagyis: március 19-én hajnali 2 óra 4 perckor]. Királlyá választották 1458. január 23-án 22 óra 20 perckor [vagyis: január 24. délelőtt 10 óra 20 perc].

³¹ A kézirat részletes leírását lásd: REMAK-HONNEF, Elisabeth, HAUKE, Hermann, *Catalogus codicum manu scriptorum Bibliothecae Monacensis*, Teil 4, *Katalog der lateinischen Handschriften der Bayerischen Staatsbibliothek München*, Series nova. Ps. 1, *Die Handschriften der ehemaligen Mannheimer Hofbibliothek Clm 10001–10930 ausgenommen die Codices Lullani (Clm 10493–10658) und die Sammlung Camerarius (Clm 10351–10431)*, Wiesbaden, Harrassowitz, 1991, 195; *Catalogus codicum astrologorum Latinorum*, I. *Les manuscrits astrologiques latins conservés à la Bayerische Staatsbibliothek de Munich*, David Juste éd., Paris, CNRS, [2011] (Documents, études et répertoires / l'Institut de Recherche et d'Histoire des Textes, 81), 127.

A születési adatokat tartalmazó négyzetben olvasható 'polus 48' felirat azonban arra utal, hogy az eredeti szerző vagy a másoló nem volt tisztában Mátyás születési helyével (Kolozsvár szélessége $46^{\circ} 47'$).

A 25. oldalon található második horoszkópon a 11. ház csúcsa már helyesen szerepel. A bolygók hosszúsági értékei mellett itt is megtaláljuk a szélességüket is. A szélességi adatok pontosan megegyeznek a lipcsei horoszkópban olvashatókkal, ám ott a Mars és az MC fokszáma eltérő. A második müncheni horoszkóp alatt az alábbi szöveget találjuk:

Electio huius regis facta anno 1458 Ianuarii Die 23

H 22 28. Coronatio anno 1464. Die Martii

18 H 20 40.

Moritur anno 1490 Viennae circa festum Palmarum et ex directione ☽ nae apparet

Ennek a királynak a megválasztása 1458. január 23-án 22 óra 28 perckor történt [vagyis: január 24. délelőtt 10 óra 28 perc]. Koronázása: 1464. március 18. 20 óra 40 perc [vagyis: március 19-én reggel 8 óra 40 perckor]. Meghalt 1490-ben, Bécsben, virágvasárnap ünnepe körül, [amint] a Hold irányából látszik is.

V. László horoszkópjai

A fent tárgyalt – nyolc új Mátyás-horoszkópot tartalmazó – hét kéziratból (a müncheniben kétszer szerepel) négyben megtaláljuk V. László magyar király horoszkópját is. Mind a négy kézirat a horoszkópnak ugyanazt, a már ismert változatát³² hozza, kisebb elérésekkel. A már korábban megismert, BSB C1m 27003 jelzetű kéziratban szereplő V. László-horoszkóphoz képest itt négy eltérést találunk, melyek mind a négy új kéziratban közösek:

- a Merkúr a 6. házból helyesen átkerült az 5. házba,
- a szerencsepont Halak 23 fok 28 perc helyett Halak 23 fok 58 perc (másolási hiba),
- a Szaturnusz Bika 2 fok 47 perc helyett Bika 2 fok 45 perc (szintén másolási hiba),
- a sarokházakon kívül minden más házcsúcs értékét egész fokra kerekítették.

Ezen kívül az egyes kéziratokban az alábbi egyedi sajátosságokat találjuk:

Gotha, Forschungsbibliothek, Chart. B 388, fol. 60. v.

A horoszkóp felirata így szól: *Ladislaus Alberti Austriaci Imperatoris filius posthumus ex matre Elizab. filia Sigismundi Imp. Rex Ungariae et Bohemiae* (László, Albert osztrák császár utószülött fia Erzsébettől, Zsigmond császártól, Magyarország és Csehország királya [mármint László]).

³² VESZPRÉMY 2021, i. m. 303–307.

A Hold tévedésből átkerült a 12. házról a 11. házba.

A horoszkóp alatt az alábbi szöveg olvasható:

Hic dum sponsam expectat Caroli Francorum regis filiam, in ipso apparatu nuptiarum Pragae veneno necatur in flore iuventutis et gloriae culmine, anno aetatis sue 18 Christi 1457. sicut predixerat Joannes Regiomontanus eo quod ♃ peregrinus ex ♀ steterat, et ♂ in VIII.

Mialatt a menyasszonyt várta, Károlynak, a franciák királyának a lányát, esküvői díszben, Prágában mérge által megöletik, ifjúsága virágában és dicsősége csúcán, 18 éves korában, Krisztus 1457. évében, ahogy azt előre megjósolta róla Johannes Regiomontanus abból, hogy a Szaturnusz peregrin,³³ oppozícióban állt [az aszcendenssel] és a Mars a nyolcadik [ház]ban.

A rövid, néhány soros szöveg igényes, irodalmi megfogalmazása érdemessé teszi párhuzamok keresését. Az „in ipso gloriae culmine” szavakat Enea Silvio Piccolomini, V. László egykori nevelője használta a király halálának leírásakor.³⁴ Tőle vette át műveinek fordítója, Peter Eschenloer saját *Historia Wratislaviensis* című írásában.³⁵ A horoszkóp alatti jegyzet írója valószínűleg szintén ismerte és használta a későbbi pápa beszámolóját. A horoszkóp alatti jegyzetet szinte szó szerint megtaláljuk Paul Eber (1511–1569) *Calendarium historicum* című művében, aki a horoszkóp feliratát és az alatta lévő jegyzetet az alábbi módon kapcsolta össze: „Ladislaus Ungariae et Bohemiae Rex, Alberti Austriaci Imperatoris posthumus filius ex matre Elisabetha, filia Sigismundi imperatoris, dum sponsam expectat Caroli Francorum Regis filiam, in ipso apparatu nuptiarum Pragae veneno necatur in flore iuventutis et gloriae culmine, anno aetatis decimo octavo, Anno Christi 1457.”³⁶ Vagyis: László, Magyarország és Csehország királya, Albert

³³ Az asztrológiában azt nevezik így, amikor egy égitest nem áll semmilyen méltóságban, se erőben, sem rangvesztésben (nem áll domicíliumban, exaltációban, száműzetésben vagy esésben), hanem teljesen semleges viszonyul az állatövi jelhez, amiben áll. Csak áthalad rajta, mint egy zarándok. „Idegen”-nek is mondták a 20. századi magyar asztrológiai szaknyelvben.

³⁴ PICCOLOMINI, Aeneas Silvius, *Historia Bohemica*, hrsg. von Hejnic, Joseph und Rothe, Hans, Bd. 1. *Historisch-kritische Ausgabe des lateinischen Textes*, besorgt von Hejnic, Joseph, mit einer deutschen Übersetzung von Udolph, Eugen, Köln [etc.], Böhlau, 2005 (Bausteine zur slavischen Philologie und Kulturgeschichte. Reihe B, Editionen, N. F. 20,1), 614. (5.407).

³⁵ „Ladislaus nobilissimus adolescens duo de XX^{ti} natus annos in ipso etatis flore, in ipso gloriae culmine, tot regnis tot gentibus imperans, tot deliciis atque opibus affluens, intra sex et triginta horas, postquam egrotare cepit, extinctus est.” (László, igen nemes fiatal, kettő híján húszéves, virágkorában, dicsősége csúcán, oly sok királyságot és nemzetet irányítva, oly sok élvezetben és vagyonban bővelkedő, 36 órán belül, miután gyengélkedni kezdett, elhunyt.) ESCHENLOER, Peter, *Historia Wratislaviensis*, hrsg. von Markgraf, Hermann, Breslau, Josef Max & Comp., 1872 (Scriptores Rerum Silesiacarum, 7), 14.

³⁶ *Calendarium historicum* conscriptum a Paulo EBERO, Vitebergae, Johannes Crato, 1571, 373. Korábbi tanulmányomban (VESZPRÉMY 2021, i. m. 311) Eber születési évét hibásan adtam meg, 1511

osztrák császár utószülött fia Erzsébettől, Zsigmond császár lányától, a menyasszonyt, Károlynak, a franciák királyának a lányát várva, esküvői díszben, Prágában méreg által meghalt, ifjúsága virágában és dicsősége csúcán, 18 éves korában,³⁷ Krisztus 1457. évében.

Már korábban láttuk, hogy Eber, az asztrológiáért rajongó Melanchthon és az asztrológus Georg Joachim Rheticus barátja, fontos szerepet játszott a horoszkóp- adatok hagyományozódásában és a horoszkópgyűjtemények létrejöttében.³⁸ A következő évszázadban a horoszkóp és Eber szövegének egyes szófordulatait megtaláljuk a történeti forrásokat gyűjtő svájci jogász, Melchior Goldast (1576/1578–1635) munkájában (kiemelés tőlem):

„Anno MCCCCLVII. Ladislaus Bohemiae & Hungariae rex, iuvenis octodecim annorum, *in ipso apparatu nuptiarum*, quas celebraturus erat cum *Caroli VII. regis Galliae filia*, veneno tollitur *Pragae*, ubi *sponsam expectabant*. Cuius parricidi crimen a plerisque in Joannem Rockizanum, archiepiscopum Hussitam & Georgium Podiebradum auctorem conicitur, suspicionem auxit Georgii postea ad regnum assumptio.”³⁹

1457. László, Csehország és Magyarország királya, tizennyolc éves fiatal, annak az *esküvőnek a díszes öltözetében*, melyet VII. Károlynak, Gallia királyának a lányával készült ünnepelni, *méreg által megöletik Prágában*, ahol a *menyasszonyt várták*. Ezt a főbenjáró bűnt a legtöbben Jan Rokycana huszita érsekkel és Podjebrád Györggyel mint felbújtóval kötötték össze, mely gyanút növelte, hogy György azután a királyságra emelkedett.

Illetve később:

„At Ladislaus anno MCCCCLIX. *in ipso nuptiarum apparatu*, quas cum *filia Caroli VII. Francorum regis* sibi desponsa celebraturus erat, *veneno* exstinguitur, & simul in eo altera stirps Austriaca in successione regnorum Hungarie & Bohemiae.”⁴⁰

És László 1459-ben, annak az *esküvőnek a díszében*, melyet VII. Károlynak, a franciák királyának a vele eljegyzett lányával készült ünnepelni, *méreg által* elhunyt, és benne hasonlóképpen [kihalt] a Magyarországot és Csehországot öröklő másik osztrák ág is.

Goldast a jegyzeteiben többek között Enea Silvio Piccolominire, a Thuróczi-krónikára és Bonfinire is hivatkozik.

a helyes évszám. Születési horoszkópját megtaláljuk például a müncheni kéziratban: München, Bayerische Staatsbibliothek, CIm 10667, p. 218.

³⁷ Valójában három hónap választotta el ettől az életkortól.

³⁸ VESZPRÉMY 2021, i. m. 306, 311.

³⁹ Melchioris GOLDASTI Heiminsfeldii *De Bohemiae Regni, incorporatarumque provinciarum, iuribus ac privilegiis, necnon de hereditaria Regiae Bohemorum familiae successione*, Francofordiae, Joannis Jacobi Porfii, 1627, 168.

⁴⁰ GOLDAST 1627, i. m. 655.

Lipcese, Universitätsbibliothek, Rep. IV 87, fol. 55. v.

A horoszkóp másolója kihagyta a holdcsomópontokat, viszont feltüntette a Cor leonis (Regulus) állócsillagot, de csak a házhelyzetét, a pontos értékét nem.

A horoszkóp alatt megtaláljuk a már ismert anekdotát,⁴¹ amelyben Regiomontanus V. László horoszkópját veti össze a sajátjával – ezúttal azonban egy betoldással, ami arra utalna, hogy a német csillagász megjósolta volna az ifjú király méreg általi halálát.⁴²

Schonerus ad Philippum Melanthon: ☿ almuten ♂ precedentis, in qua ☽ fere tota eclipsatur, periit toxico, sicut ei predixerat Regiomontanus, eo quod ♀ peregrinus ex ♂ ascendentis steterat, & ♀ in 8va. Regiomontani hec sunt verba: ascendens nativitatibus mea non differt ab ascendente huius Ladislai per 12 gradus. Ergo officio amicitiae [faciet mihi]⁴³ natus iste. Morietur toxico. ♃ in nativitate mea est ☽ in nativitate eius, item in loco ☉ nativitate mea est ♀ in eius. In loco ♁ in mea est ☊ in eius. Item loca ☽ in ambabus nativitatibus △ se respiciunt.

Schöner Philipp Melanthonhoz: a Merkúr az almuten⁴⁴ a [Nap és a Hold] megelőző oppozíciójában, amikor majdnem teljes holdfogyatkozás volt,⁴⁵ meghalt

⁴¹ VESZPRÉMY 2021, i. m. 304.

⁴² V. László hirtelen és jobbra előjel nélküli halálát a kortársak jobb híján pestisnek vagy mérgezésnek tulajdonították, bár egyik feltételezést sem támogatta komoly bizonyíték. Orvosi vizsgálatoknak köszönhetően ma már tudjuk, hogy a fiatal uralkodó akut B-limfoblasztos leukémiában halt meg. Magyar nyelven részletesebben lásd: PAPAJÍK, David, *V. László magyar és cseh király halálának oka = Történelmi Szemle*, 58(2016), 1, 115–126. – Szintén méreg általi halálról tudott Gerolamo Cardano (1501–1557) *Libelli duo* (1543) című művének egy bécsi példányába bemásolt horoszkóp. „Peryt toxico Pragrae anno etatis sue 19 per subordinationem Georgy Podobrat, ut dicitur.” (Meghalt méreg által Prágában, 19 éves korában, Podjebrád György utasítására, ahogy beszélük.) CARDANI, Hieronymi ... *Libelli duo*, Norimbergae, 1543, Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Sammlung von Handschriften und Alte Drucken 72.X.5. A szöveg folytatását lásd: VESZPRÉMY 2021, i. m. 304, 10. jegyzet. – V. László (pontosabban a mögötte álló tanácsadói csoportok) francia házassági tervére lásd: GYÖRKÖS Attila, *V. László házassági terve, Diplomáciai fordulat 1457-ben? = Francia–magyar kapcsolatok a középkorban*, szerk. Györkös Attila, Kiss Gergely, [Debrecen], Debreceni Egy. K., 2013 (*Speculum Historiae Debreceniense*, 13), 271–290; CSERNUS Sándor, *V. László franciaországi követségének forrásaihoz, Tours, 1457. december = Via Sancti Martini*, Szent Márton útjai térben és időben, szerk. Tóth Ferenc, Zágorhidi Czigány Balázs, Bp., MTA BTK, 2016, 165–189.

⁴³ A jelölt helyről értelmileg hiányzik a következő két szó: 'faciet mihi'. Vö. VESZPRÉMY 2021, i. m. 304, 10. jegyzet.

⁴⁴ Az 'almuten' (arabul 'al-mubtazz', „a győztes”) azt a bolygót jelentette, mely minden lehetséges méltóság szerint a legjobban állt a horoszkópban.

⁴⁵ A NASA adatbázisa szerint a király születését megelőző oppozíció 1440. február 18-án valóban holdfogyatkozás is volt egyben, és Magyarországról is látható volt. <https://eclipse.gsfc.nasa.gov/5MCLEmap/1401-1500/LE1440-02-18P.gif> Lásd még: OPPOLZER 1887, i. m. 365.

méreg által, ahogy neki Regiomontanus megjósolta, abból, hogy a peregrin Saturnusz szemben állt az aszcendenssel, és a Mars a 8. házban. Regiomontanus szavai: az én születési horoszkópom aszcendense csak 12 fokkal tér el ennek a Lászlónak az aszcendensétől. Tehát barátságból segíteni [fog engem]. Méreg által fog meghalni. A Jupiter [helye] az én születési horoszkópomban [megegyezik] a Holdéval az ő születési horoszkópjában, a születési horoszkópom Napja helyén pedig a Mars van az övében. Az én Szaturnuszom helyén a szerencsepont van az övében. A két horoszkópban a Hold pedig trigont zár be egymással.

Hamburg, Bibliothek des Christianeums, R Ab 3 h/31.3, p. 34.

A horoszkópon a Cor leonis házhelyzete feltüntetetésre került.

München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 10667, p. 32.

A horoszkóp másolója szintén kihagyta a holdcsomópontokat. Itt már a sarokházak csúcsai is egész fokra vannak kerekítve. A Mars helyzete Ikrek 23 fok 31 perc helyett tévesen Ikrek 22 fok 21 perc (másolási hiba).

Az a tény, hogy V. László és Mátyás horoszkópja együtt fordul elő mind a négy kéziratban, kétségtelenül azt mutatja, hogy a hétből ez a négy szorosabb kapcsolatban áll egymással. Ezt már a Mátyás horoszkópjánál tárgyalt másolási hibák is megerősítik: a gothait és a lipcseit összekapcsolja a Mars téves helyzete, a hamburgit és a lipcseit az MC téves fokszáma, a lipcseit és a münchenit a bolygók szélességi értékeinek jelenléte. Ezen kívül a gothai, a lipcsei és a müncheni kéziratban ugyanazokat az adatokat (királyválasztás, koronázás, halál) tartalmazó jegyzet kíséri a horoszkópot, az előbbiben hosszú, az utóbbi kettőben rövid formában. V. László horoszkópjának esetében szintén a lipcsei horoszkóp a „közös nevező”: a hamburgihoz a Cor leonis csillag jelölése, a münchenihez a holdcsomópontok hiánya kapcsolja. Mindez a lipcsei kézirat központi szerepére mutat rá a horoszkópok hagyományozódásában.

II. Lajos király horoszkópjai

II. Lajos jelenleg ismert valamennyi horoszkópja ugyanarra a napra, a király helyes születésnapjára van felállítva. Kisebbs eltérések az aszcendens fokszámában találhatóak, ezeket az alábbi táblázat foglalja össze. Az elbeszélő források szerint Lajos délelőtt fél tizenkettőkor született.⁴⁶ Ha a valós helyi időt átszámítjuk helyi középidejűre, ez 11:35:30-nak felel meg, és egy Mérleg 9 fokos aszcendens tartozna hozzá. Az aszcendens szempontjából tehát a legpontosabb a Sixtus ab Hemminga asztrológiaellenes könyvében közölt horoszkóp. (Ő az egyetlen, aki szögpercre pontos értéket közöl.)

⁴⁶ ORTVAY Tivadar, *Mária, II. Lajos magyar király neje, 1505–1558*, Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 1914 (Magyar Történelmi Életrajzok, 60), 28.

Kézirat	Aszcendens	Bolygópozíciók
Vatikán, Biblioteca Apostolica Vaticana, Reg. lat. 1208, fol. 52. v.		fokra
Lipcese, Universitätsbibliothek, Rep. IV 87, fol. 23. r.	Mérleg 8°	fokra
New York, Columbia University, Rare Book and Manuscript Library, Plimpton 226, fol. 7. r.		fokra
Sixtus ab Hemminga: Astrologiae, ratione et experientia refutatae liber. Antverpiae, 1583, 149.	Mérleg 8° 47'	szögpercre
München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 10667, p. 240.		szögpercre
Johannes Garcaeus (Johannes Gartze): Astrologiae methodus. Basileae, 1576, 379.	Mérleg 10°	szögpercre
Gotha, Forschungsbibliothek, Chart. B 388, fol. 63. v.	Mérleg 12°	fokra
Vatikán, Biblioteca Apostolica Vaticana, Pal. lat. 1423, p. 241.	Mérleg 14°	szögpercre
Hieronymus Cardanus (Gerolamo Cardano): Libelli duo. Norimbergae, 1543, Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Sammlung von Handschriften und Alte Drucken 72.X.5	Kos 25°	fokra

Gotha, Forschungsbibliothek, Chart. B 388, fol. 63. v.

A horoszkóp felirata: *Ludovicus filius Ladislai primogenitis filii Casimiri rex Ungariae et Bohemiae* (Lajos, Ulászló elsőszülött fia, aki Kázmér fia, Magyarország és Csehország királya). A Hold helyzete kis eltéréssel szerepel, a szokásos Nyilas 3 fok helyett Nyilas 2 fok. A Mars helyzetét elírták, Szűz 21 fok helyett 2 fok olvasható az ábrán.

A horoszkóp alatti szöveg:

Coronatus est rex Ungariae anno aetatis secundo. Occubuit in praelio contra Turcorum imperatori Solymannum inter Budam et Quinquecclesias, anno aetatis 20. Ducum suorum importunis sollicitationibus ad praeliandum compulsus, et ab equitatu suo nudatus, dissipato a Turcis exercitu, ipse fugiens in loco palustri ab equo collapse oppressus est, et 15000 Christianorum desiderata, ac Buda antiqua regum Ungaricorum sedes per deditionem a Turcis occupata anno Christi 1526. Sic Jovius.

Magyarország királyává koronázták kétéves korában. Elesett csatában Szulejmán, a törökök császára ellen Buda és Pécs között húszéves korában. Vezéreinek alkalmatlan sürgetésére csatára kényszerült. A saját lovasságától megfosztva, sergét a törökök szétszórták, ő menekülés közben egy mocsaras helyen a lováról leesve legyőzetett. Tizenötezer keresztény veszítette életét. Budát, a magyar királyok ősi székhelyét feladták, így azt a törökök elfoglalták Krisztus 1526. évében. Így Jovius.

Mint korábban a gothai V. László-horoszkóp esetében is, ez az idézet Paul Eber *Calendarium historicum*ából származik,⁴⁷ ami a kézirat keletkezését 1550 utánra helyezi. Jovius, vagyis Paolo Giovio (1483?–1552) három művében is tárgyalja II. Lajost és a mohácsi csatát,⁴⁸ az idézet valószínűleg nem szó szerinti, hanem parafrázis.

Lipcese, Universitätsbibliothek, Rep. IV 87, fol. 23. r.

Az ábrán minden bolygópozíció és házcsúcs egész fokra kerekített, így a legközelebb ahhoz a II. Lajos-horoszkóphoz áll, amit Huszti József közölt a Reg. lat. 1208 jelzetű vatikáni kéziratból.⁴⁹ Az a két különbség, hogy a lipcsei kézirat ábráján a Merkúr és a Jupiter is a helyes állatövi jelbe és házba került.⁵⁰

A horoszkóp alatt az alábbi sorok olvashatók:
 ð significator mortis solus a predominio in suis
 detrimentis significat eum in aquis profundis vel
 puteis moriturum. Sicut factum est anno 1526.
 cum a Turca Solimanno eius in aquis vitam
 finierat.

A Szaturnusz, a halál jelölője, egyedül [vagyis más bolygótól kapott fényszög nélkül], csúcsról a romlásba az jelenti, hogy mély vízben vagy kútban fog meghalni. Így is történt 1526-ban, amikor a török Szulejmán által vízben véget ért az élete.

⁴⁷ EBER 1571, i. m. 284. – A szófordulatok később több más szerzőnél felbukkannak. Közülük az időben közelebb esőek: SIGLERI, Michaelis, *Chrolonogia rerum Hungaricarum, Transylvanicarum et vicinarum parovinciarum* = BEL, Matthias, *Adparatus ad historiam hungariae ...*, Posonii, Typis Joannis Paulli Royer, 1735, 66–67. (A krónika 1563-ban született.) Magyar fordítása: SIEGLER Mihály, *A magyarok, az erdélyiek és a szomszédos tartományok történetének kronológiája = Krónikáink magyarul*, III/2., vál. és ford. Kulcsár Péter, Bp., Balassi, cop. 2007 (Történelmi Források, 3), 67–108; FRITSCH, Marcus, *Meteororum, hoc est, impressionum aerearum et mirabilium naturae operum...*, Noribergae, 1563 (az 1526-os évnél), C. SUEVI Leorini Elysii, *Adagia Plautina*, Gorlicii, Ambrosius Fritsch, 1584, 100; BUNTING, Heinrich, *Chronologia catholica...*, Magdeburgi, Excudebat Salomon Richtzenhan, Typis & sumptibus Ambrosij Kirchneri, 1608, 486.

⁴⁸ TÓTH Gergely, *Bűnbakképzés és propaganda, Az 1526. évi török hadjárat és a mohácsi csata a kora újkori történetírásban* (I. rész: a 16. század történetírása) = *Több mint egy csata, Mohács, Az 1526. évi ütközet a magyar tudományos és kulturális emlékezetben*, szerk. Fodor Pál, Varga Szabolcs, Bp., MTA BTK, 2019 (Mohács, 1526–2026), 75–148, 88.

⁴⁹ HUSZTI 1928, i. m. 1. és 2. oldal közötti tábla.

⁵⁰ A Merkúr a téves Oroszlán 14 fok helyett Oroszlán 1 fokra (a valóságban még a Rák 28. fokán állt), a Jupiter pedig a téves Oroszlán 18 fok helyett Szűz 12 fokra (valójában a 13. fokon állt) került. (Az égitestek helyzetének ellenőrzése a Placidus 4.5.1058 programmal történt.)

New York, Columbia University, Rare Book and Manuscript Library, Plimpton 226, fol. 7. r.

A Nap helyzete tévesen Rák 12 fok a Rák 17 fok helyett. A horoszkópot áttették az egyenlő házrendszerbe, ennek megfelelően valamennyi ház az aszcendens 8 fokos házcsúcsában osztozik. Mivel így az MC már nem a 10. ház csúcsa, azt külön megadták a középső négyzetben: Cor [coeli] 11 ☿.

A horoszkóp alatt az alábbi mondat olvasható:

Interiit in fuga 1526.

Meghalt menekülés közben 1526-ban.

Vatikán, Biblioteca Apostolica Vaticana, Pal. lat. 1423, p. 241.

A kéziratban II. Lajos horoszkópjának egy új, eddig ismeretlen változata található, ami nem egyezik meg pontosan a korábban ismert változatokkal.⁵¹ A születési idő is későbbi, délelőtt 11:30 helyett 11:58, és a bolygópozíciókban is kisebb eltérések láthatók.

A horoszkóp alatt az alábbi értékelés olvasható:

Dieser herr, nach dem sein kon.[igliche] wir.[de] gemainer Christenhait zu gutem selbst aigner personn wie der den Erbfeindt derselbigen gezogen, und als sich ein flucht zugetragen, soll dieselbig in ein moß komen sein, und wie gesagt, daselbst bliebbenn. Actum 1526 im monat Augusto, seines alters inn das 21 jahr gangen, als die Directio gradus Horoscopi komen ist zu dem Termino Martis.

Ezen [király] úr, miután ő királyi felsége az egész kereszténység javára saját maga is az ősellensége ellen vonult, majd, amikor menekülőre vette, úgy esett, ő maga egy mocsárba jutott, és ahogy mondtuk, ott is maradt. Történt mindez 1526. augusztus havában, [a királyi felség] életének 21. évében járva, amikor az aszcendens fokának a direkciója elérte a Mars terminusát.

München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 10667, p. 240.

II. Lajos horoszkópjának a Garcaeus által közölt változata,⁵² megjegyzések nélkül.

Szapolyai János horoszkópjai

Szapolyai Jánosnak az alább ismertetett hat horoszkópja mind ugyanarra a téves születési dátumra van felállítva, 1490. március 29-ére. Ebből az év Mátyás halálának az éve, a dátum pedig Mátyás koronázásának a napja. Ezek után kérdéses, vajon a horoszkópokban közölt óra-perc adat mennyire megbízható.

⁵¹ Ezekre lásd: VESZPRÉMY 2021, i. m. 308–309.

⁵² VESZPRÉMY 2021, i. m. 308–309.

A hat horoszkóp közül négynek ugyanaz az aszcendense, Mérleg 12 fok. A karlsruhei horoszkópban minden házcsúcs mechanikusan el van tolvá 3 fokkal, így az aszcendens is Mérleg 15 fok. Kepler horoszkópgyűjteménye csak a születési adatot őrizte meg, ábra nem készült hozzá. A horoszkópok közül hármat, a gothait, a lipcseit és a New York-it szorosán összekapcsolnak az alábbi tényezők: 1. mindháromban a Szaturnusz az egyetlen égitest, amelyiknek a pozíciója szögpercre ki van számolva, minden más horoszkópelem csak egész fokra van megadva. 2. Az egymáshoz közelálló Mars és Vénusz mindhárom kéziratban azonos fokszámon szerepel, míg a másik kettőben, a vatikániban és a karlsruheiben nem. 3. Mindhárom horoszkópban szerepel a Merkúr mellett egy sajátos szimbólum, ami valószínűleg az égitest feltételezett retrográd mozgására hivatott utalni (valójában ekkor nem volt retrográd a Merkúr). 4. Ezen kívül mindhárom kézirat azonos szavakkal adja meg Szapolyai születési helyét. Ennek a három kéziratnak, a gothainak, a lipcseinek és a New York-inak a közeli rokonságára már Mátyás király horoszkópjainak a tárgyalásakor felhívtam a figyelmet.

A vatikáni horoszkópot a gothaihoz kapcsolja az a körülmény, hogy mindkettő hasonló módon nevezi meg Szapolyait: 'Johannes weivoda Transylvaniae postea rex Hungariae' (János erdélyi vajda, később Magyarország királya) a gothaiban, 'Johannes wueida rex Hungariae' (János vajda, Magyarország királya) a vatikániban. Ezzel szemben a másik három horoszkóp 'Johannes rex Hungariae' (János, Magyarország királya) néven szerepelteti Szapolyait. Ezen kívül a gothai és a vatikáni horoszkópban is feltüntették a szerencsepontot, bár a vatikániban a fokszámát nem írták ki külön, egyszerűen rárajzolták a házcsúcsra, ami mellett áll.

Gotha, Forschungsbibliothek, Chart. B 388, fol. 62. v.

A horoszkópon a születési hely megadása: 'In arce 8 miliaribus distante a Vienna versus Ungariam' (egy Bécstől Magyarország felé 8 mérföldre eső várban).

A horoszkóp alatti jegyzet:

Hic Johannes Weivoda Transylvaniae duxit coniugem Isabellam, Sigismundi regis Polonici filiam, Sigismundi Augusti sororem, quorum natiuitates inferius ab sint folio secundo et tertio sequuntur.

Ez a János erdélyi vajda Izabellát, Zsigmond lengyel király lányát, Zsigmond Ágost nővérét vette feleségül, az ő horoszkópjaik megtalálhatók alább a következő második és harmadik lapon.

Lipcse, Universitätsbibliothek, Rep. IV 87, fol. 22. v.

Szapolyai születési helyét így adja meg a forrás a születési adatokat tartalmazó négyzetben: '8. miliaria a Vienna Ungariam versus' (8 mérföldre Bécstől Magyarország felé). A horoszkópára egy elírást tartalmaz: a 7. ház csúcsa Kos 12 helyett tévesen Kos 13 fok.

A horoszkóp alatt az alábbi egysoros asztrológiai megjegyzés olvasható:

Rebelles regni fiunt, qui habent ☽ ex □ vel ☿ ☉.

A királyság lázadóivá válnak, akiknek a Holdja kvadrátban vagy oppozícióban áll a Nappal.

New York, Columbia University, Rare Book and Manuscript Library, Plimpton 226, fol. 6. v.

A horoszkóp egyenlő házrendszert használ, ezért az MC külön feltüntetésre került: Cor [coeli] 16 ☿

A horoszkóp alatt egysoros megjegyzés olvasható: 'Natus 8 miliar[ia] a Vienna' (Béctől 8 mérföldre született).

Vatikán, Biblioteca Apostolica Vaticana, Pal. lat. 1423, p. 41.

A horoszkóp alatt az alábbi német nyelvű szöveg olvasható:

Diesen hat der Mon im zehenden hauß seinem aigen zaichen die herrligkeit bedeutet und angezaigt. Ist aber Saturnus durch die opposition im gar zuwider gestannden und deshalb für und für gehindert. So hat auch den Monn kein anderer planet erhalten mögen. Venus, welche uber den ascendent regiret, felt in das sechste und zu allem ungluck in die coniunction Martis, hat in solchem gar nit helffen mögen. Aber in ihrer bedeutung bey Marte und in Martis hauß, glaube ich, das sie das beste gethan habe, welches auch Mercurius im hauß Veneris bey dem Iupiter anzaigt. Iupiter im achten hauß hat kein bösen todt anzaigt, doch mag er woll selber ihme ein ursach gewesen sein seines todts, so dan des ersten und des achten ein herr ist, nemlich Venus, welche ohne das nit am glucklichsten in der figur gestanden ist.

Ennek [a királynak] a Holdja a tizedik házban a saját jelében áll, ami fenséget jelent és jelez. Azonban a Szaturnusz az oppozíció által nagyon ellenszegül neki, és ezért újra és újra akadályozta. Így a Holdat semmilyen más bolygó nem tudta megtartani(?). A Vénusz, ami az aszcendens ura, a hatodik [házba] esik, és nagy szerencsétlenségre együtt áll a Marssal, ebben egyáltalán nem tudott segíteni. De a Marssal és a Mars házában való [helyzetének] a jelentése [ellenére] én azt hiszem, hogy megtette a legjobbat, amit szintén jelez a Merkúr is a Vénusz házában a Jupiterrel. A Jupiter a nyolcadik házban nem jelzett rossz halált, jóllehet akár önmaga is saját halálának kiváltója lehetett, minthogy az első és a nyolcadik [háznak] az ura ugyanaz, éspedig a Vénusz, ami egyébként sem állt a legszerencsésebben a kápletben.

Karlsruhe, Badische Landesbibliothek, Rastatt 33, fol. 10. r.

A rövidke kézirat mindössze 37 lapból áll. A horoszkópok az esetek túlnyomó többségében a recto oldalakon foglalnak helyet, az utolsó a fol. 19. rectón. A horoszkópok alatt sehol sincs megjegyzés, minden esetben a születő neve került az ábra alá, ugyanis a születési adatokat tartalmazó középső négyzet nem került kialakításra, így a kézirat nem is tartalmaz születési adatokat, csak bolygóállásokat. A könyvtár online katalógusa szerint a kézirat 17. századi, ám ez a vélemény csak felületes vizsgálat eredménye lehet. A 2. lap tetején az 'M D XXXV mense Feb-

ruario inscripte' (1535 februárjában íratott bele) szavak olvashatóak. Ez a dátum tökéletesen megfelel a kéziratban szereplő személyek névsorának. A 3. lap versóján az éppen regnáló pápa, III. Pál horoszkópja található. Szapolyai János horoszkópja sem személyének érdekessége miatt került a gyűjteménybe, hanem azért, mert 1535-ben ő volt az éppen uralkodó magyar király. Szerencsére tehát a kézirat keletkezése nagyon pontosan datálható, sokkal pontosabban, mint a tanulmányban tárgyalt többi horoszkópgyűjtemény. Az összeállító személye tudomásom szerint nem ismert, ám a kézirat második felében kizárólag püspökök, érsekek és bíborosok szerepelnek, ami arra utal, hogy a kézirat összeállítóját is a magasrangú katolikus főpapok környezetében kell keresnünk. Ezt támasztja alá, hogy minden egyes horoszkóp fölött bibliai idézetek szerepelnek, illetve hogy a gyűjtemény első horoszkópja, Luther Márton reformátoré fölé az 'Ecce hic positus est in ruinam multorum' (Ím ő sokak romlására lesz, szándékosan hiányos idézet: Lk 2.34) sor került. Szapolyainak az 'Ego ante constitutus sum rex ab eo' (Én szenteltem fel Királyomat, Zsolt 2.6) jutott.⁵³

A horoszkóp nem osztozik azokban a jellegzetességekben, amelyeket Szapolyai többi horoszkópja kapcsán fentebb felsoroltam. Itt az égitestek közül nem a Szaturnusz, hanem egyedül a Nap adata szerepel szögpercre pontosan, a felszálló holdcsomópont helyzete pedig eltér a többi horoszkópban szereplőtől (Nyilas 24 fok helyett Nyilas 23 fok).

Johannes Kepler horoszkópgyűjteménye

A Kepler horoszkópgyűjteményében⁵⁴ megőrződött adat szintén a többi horoszkópból ismert, téves születési évet tartalmazza, a vatikáni kéziratban közölt hatóság születési adattal, illetve a születési hely megadásával (Bécsből nyolc mérföldre) kiegészítve. A horoszkóp nincs felállítva, az ábra üresen van hagyva.

János Zsigmond horoszkópjai

Vatikán, Biblioteca Apostolica Vaticana, Pal. lat. 1423, p. 42.

Szintén a Pal. lat. 1423 kéziratban, közvetlenül apja horoszkópja után, a 42. oldalon II. János magyar király horoszkópja is feltűnik.

János Zsigmond esetében rendelkezünk a születés órájára vonatkozó elbeszélő forrásokkal, melyek látszólag ellentmondó adatokat közölnek, így érdemes összevetni azokat a horoszkóp adatával.

Siegler Mihály krónikája (1563) szerint János Zsigmond délután fél ötkor született: „Ugyanezen évben [1540], július 7. napján fél órával délután négy után

⁵³ A bibliai idézeteket a Szent István Társulat szerinti fordításban közlöm.

⁵⁴ KEPLER, Johannes, *Gesammelte Werke*, Bd. 21, 2.2. *Manuscripta astrologica*, Manuscripta pneumatica, bearbeitet von Boockmann, Friederike, Di Liscia, Daniel A., München, Beck, 2009, 265.

Budán megszületett Második János, Jánosnak, Magyarország királyának és Izabellának a fia.”⁵⁵

A másik adat: „E házasságból született fia, 1540. július 7-én reggel nyolc órakor, Budán, aki a János Zsigmond nevet kapta” – olvashatjuk Stanislaw A. Srokának a Szapolyai család genealógiájáról szóló, egyébként igen alapos tanulmányában.⁵⁶ Sroka forrása Veress Endre *Izabella királyné* című monográfiája: „Ilyen körülmények közt, midőn saját és ura életéért kellett aggódnia, következett el a nagy nap, 1540. július 7-ike, melyen reggeli 8 órakor Budán, Mátyás király palotájában fiat szült.”⁵⁷ Veress Endre forrása Szerémi György emlékirata (1543). Szerémi szerint János Zsigmond nyolc órakor született: „s a következő évben, amikor 1539. évet írtak, fiat szült, július hónap 15-én, nyolc órakor, Mercurius napján, Mars percében”.⁵⁸ Latin eredetiben: „et postea ad futurum annum dum scribebant anno 1539 peperit masculum in mense Julii Idibus octo hora diei Mercuri, et in minuta Martis”.⁵⁹ Veress Endre értelmezésével szemben tehát Szerémi nem reggel 8 órát ír, hanem egyszerűen csak 8 órát. A korban azonban korántsem egyértelmű, hogy az órákat éjfélről számították: a napkelte sokkal valószínűbb. Ugyanígy az sem biztos, hogy 1 óra itt 60 percet jelent, ugyanis a napoknak és az óráknak az egyes bolygókhoz történő beosztásánál – amit Szerémi szövege is használ – az 1 óra a nappal vagy éjszaka 1/12-ed részét jelenti. János Zsigmond születésének a napján a Nap helyi középido szerint 4:23-kor kelt és 19:46-kor nyugodott, vagyis a nappal 15 óra 23 percig tartott. Ennek az 1/12-ed része kb. 77 perc. Ha ebből nyolcat veszünk, az már 10,26 óra a napkeltétől, vagyis kb. délután 14:40. Szerémi adata tehát valójában szintén egy délutáni, és nem pedig reggeli születést jelent. Egyébként Szerémi az évet és a napot is elrontja (1540. július 7. helyett 1539. július 15-öt ad meg), vagyis nem lenne meglepő, ha az óra közlésekor is pontatlan lenne. Ezek az érvek Siegler Mihály adata mellett szólnak, bár két forrásunk közül ő az időben távolabbi.

A horoszkóp ascendense Nyilas 3 fok, ami valós helyi időben 15:58-as születésnek felel meg, ami nagyon közeli Siegler Mihály délután fél ötös adatához.

Ez alatt a horoszkóp alatt is találunk elemzést:

Der herr des ascendents, Iupiter felt in das achte hauß, sunst sicht er den ascendent und sein hauß gantz glucklich an, durch den dritten aspect, zaigt und bedeutet ein gutte gesunde natur und Complexion, wiewoll er, der Iupiter der

⁵⁵ SIEGLER 2007, i. m. 91. Hivatkozik a forrásra: JAKAB Elek, *János Zsigmond választott magyar király s erdélyi fejedelem élete és uralkodása = Keresztény magvető* II., szerk. Kriza János, Nagy Lajos, Kolozsvár, 1863, 155–288; itt: 162.

⁵⁶ SROKA, Stanislaw A., *A Szapolyai család genealógiája = Turul*, 79(2005), 3–4, 96–103; itt: 98.

⁵⁷ VERESS Endre, *Izabella királyné, 1519–1559*, Bp., Magyar Történelmi Társulat, 1901 (Magyar Történelmi Életrajzok, 39), 74.

⁵⁸ SZERÉMI György, *Magyarország romlásáról*, [Erdélyi László fordítását átd. Juhász László], Bp., Magyar Helikon, 1961 (Monumenta Hungarica, 5), 247.

⁵⁹ *Szerémi György emlékirata Magyarország romlásáról, 1484–1543*, Közli Wenzel Gusztáv, Pest, MTA, 1857 (Magyar Történelmi Emlékek, 2. osztály, Írók, 1), 345.

Sonnen gar nahendt ist. Ist aber Venus, welcher uber das sechste regiret, starck beÿ dem Monn, aber des Regiments und herschafft halben ist kein wunder, das er solches beraubt ist, dan beÿde ungluck sampt dem drachenschwantz im zehenden der herligkeit standenn, also wo er schon elter wer wordenn, hette er das konigreich dannoch nicht behaltenn.

Az aszcendens ura, a Jupiter a nyolcadik házba esik, egyébként az aszcendensnek és a saját házának szerencsés fényszöveget ad a trigon által, és egy jó és egészséges természetet és komplexiót⁶⁰ mutat és jelent, noha maga a Jupiter a Naphoz egészen közel van. [Mivel] azonban a Vénusz, amelyik a hatodik [ház] ura, szorosán együtt áll a Holddal, a kormányzat és a királyi hatalom okán nem csodálható, ha ki van fosztva, azután pedig mindkét szerencsétlen [bolygó] a Sárkányfarokkal együtt a tizedikben, a fenség [házában] állt, vagyis ha idősebb is lett volna, akkor sem tudta volna megtartani a királyságot.

Hamburg, Bibliothek des Christianeums, R Ab 3 h/31.3, p. 37.

A hamburgi kéziratban található János Zsigmond-horoszkóp adata 4 óra 30 perc, tehát már nemcsak közelít Siegler Mihály adatához, hanem pontosan azonos azzal. V. László és II. Lajos után ez a harmadik olyan eset, ahol az elbeszélő forrás és a horoszkóp adata pontosan megegyezik egymással.

A horoszkóp alatt semmilyen megjegyzés vagy jegyzet nem olvasható. A vatikáni horoszkóppal ellentétben itt a bolygópozíciók szögpercre vannak kiszámolva, és a szerencsepontot is berajzolták a horoszkópba. A kézirat megelőző oldalán, a 36.-on édesanyja, Izabella királyné születési horoszkópja található, a hagyományosan elfogadott születésnapra felállítva (1519. január 18.), szintén megjegyzés nélkül.

Összegzés

A magyar uralkodók közül I. Ulászló az első, akinek a születési horoszkópját ismerjük,⁶¹ ám az nem került be a horoszkópinformációk európai vérkeringésébe. Ez V. László és Mátyás király esetében a külföldi (osztrák és lengyel) udvari asztrológusok személyén, illetve hagyatékán keresztül történt meg. II. Ulászló horoszkópja szintén krakkói kéziratokban⁶² maradt fenn, illetve Kepler horoszkóp-

⁶⁰ Az ókori-középkori elgondolás szerint a 'complexio', a négy testnedvnek – vér, nyál(ka), sárga epe, fekete epe – az aránya határozta meg egy személy vérmérsékletét.

⁶¹ Biblioteka Jagiellońska, BJ Rkp. 1963 II, fol. 256. v. A horoszkópra utalt: ŚNIEŻYŃSKA-STOLOT, Ewa, „Zamek piękny na wzgórzu...” Horoskopy – zapomniane źródło historyczne, Kraków, Księgarnia Akademicka, 2015, 113.

⁶² Biblioteka Jagiellońska BJ 3225 p. 3., Biblioteka Jagiellońska BJ 3227 p. 7. Ez utóbbi horoszkópot régóta ismeri a kutatás, már Szádeczky Lajos felhívta a figyelmet rá 1881-ben. SZÁDECZKY 1881, i. m. 417.

gyűjteményében⁶³ – ez utóbbi mintegy másfél órával korábbi születési időt tartalmaz. II. Lajos születése és uralkodása már a horoszkópgyűjtemények virágkorára esik, így evidens, hogy születési horoszkópjá bekerült a többi európai uralkodó és híresség születési képlete közé.

A tanulmányban vizsgált, többségében német eredetű horoszkópgyűjteményekben felbukkanó uralkodói horoszkópok a történészek számára korábban ismeretlen források, még az V. László halálának forrásait a teljesség igényével gyűjtő František Palacký sem ismerte őket.⁶⁴ Ezek a rövidke, vagy csak közismert adatokat tartalmazó, vagy teljes egészében asztrológiai szövegek uralkodóink életét természetesen nem fogják új megvilágításba helyezni, ám művelődéstörténeti értékük mégis van, mivel bepillantást engednek egy hasonlóan érdekesítő kérdéskörbe, hogy a kortársak mit gondoltak, mit tudtak ezekről a magyar királyokról.

Bár ismerünk olyan horoszkópgyűjteményeket, melyek szinte kizárólag lengyel személyek születési képleteit tartalmazzák (pl. BJ 3225), érdemes még felhívni a figyelmet rá, hogy a jelen tanulmányban tárgyalt kéziratokban szereplő személyek túlnyomó többsége német és itáliai. Ez ismét rámutat arra az általam korábban már hangsúlyozott tényre, hogy a 16. században az európai asztrológia központja a Német-római Birodalom és Itália volt, és az éves asztrológiai előrejelzések nagy része is itt jelent meg.⁶⁵

Az írásomban tárgyalt, új horoszkópok felbukkanása talán megfoszt minket attól az illúziótól, hogy a 15–16. századi magyar uralkodók valamennyi horoszkópját ismerjük, ugyanakkor kétségkívül tisztábban látjuk azt, hogy a korszakban kik, hol és miért másoltak maguknak horoszkópgyűjteményeket. Bár a kora újkori kéziratot horoszkópgyűjteményekben már megtaláljuk közbembek, városi polgárok horoszkópjait is, akik a személyes ismeretség, rokonság okán voltak fontosak a kézirat birtokosának, az uralkodók egyértelműen más kategóriába tartoznak. Ők híres emberek, akiknek a személyiségén, döntésein országok sorsa múltott. A tanulmányban idézett asztrológiai jegyzetek ezeknek a híres embereknek a legfontosabb életeseményeit, esetleg személyiségük jellemző vonásait foglalják össze, és keresik ezek párhuzamait a horoszkópban: látszik-e az életesemény vagy a jellemvonás a horoszkópból (vagyis helyes-e a születési adat), illetve mi volt az adott életesemény égi oka vagy jelölője.⁶⁶

Az alábbiakban a könnyebb áttekinthetőség kedvéért az olvasó rendelkezésére bocsátok egy listát a késő középkori magyar uralkodóknak az általam jelenleg

⁶³ KEPLER 2009, i. m. 262.

⁶⁴ PALACKÝ, Franz, *Zeugenverhör über den Tod König Ladislaw's von Ungarn und Böhmen im Jahre 1457, Eine kritische Zusammenstellung und Würdigung der darüber vorhandenen Quellenangaben*, Prag, Calve, 1856 (Abhandlungen der Königl. Böhmisches Gesellschaft der Wissenschaften, Folge 5, Bd. 9).

⁶⁵ VESZPRÉMY 2021, i. m. 315.

⁶⁶ Hogy az égitestek mozgását az események okának vagy jelének tekintették-e, az változó volt, azonban kétségkívül az első felfogás volt a sokkal elterjedtebb.

ismert horoszkópjairól. Mindazonáltal egészen bizonyos, hogy a lista még nem tekinthető teljesnek, és a jövőben bővülni fog.

I. Ulászló
Krakkó, Biblioteka Jagiellońska, BJ Rkp, 1963 II, fol. 256. v.

V. László
München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm. 27003, fol. 25. v.
Gotha, Forschungsbibliothek, Chart. B 388, fol. 60. v.
Lipscse, Universitätsbibliothek, Rep. IV 87, fol. 55. v.
Hamburg, Bibliothek des Christianeums, R Ab 3 h/31.3, p. 34.
München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 10667, p. 32.
Hieronymus Cardanus (Gerolamo Cardano), Libelli duo, Norimbergae, 1543, Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Sammlung von Handschriften und Alte Drucken 72.X.5
Johannes Kepler, Gesammelte Werke. Bd. 21, 2.2. Manuscripta astrologica, Manuscripta pneumatica, Bearbeitet von Friederike Boockmann – Daniel A. Di Liscia, München, 2009, 261.

I. Mátyás⁶⁷
Krakkó, Biblioteka Jagiellońska, BJ Rkp. 3225 I, p. 8.
Vatikán, Biblioteca Apostolica Vaticana, Reg. lat. 1208, fol. 46. r.
Biblioteka Zakładu im. Ossolińskich 764 ms., fol. 439. r., v.
Berlin, Staatsbibliothek, lat. qu. 34, fol. 83. v.
Gotha, Forschungsbibliothek, Chart. B 388, fol. 61. r.
Lipscse, Universitätsbibliothek, Rep. IV 87, fol. 22. r.
New York, Columbia University, Rare Book and Manuscript Library, Plimpton 226, fol. 6. r.
Hamburg, Bibliothek des Christianeums, R Ab 3 h/31.3, p. 35.
Vatikán, Biblioteca Apostolica Vaticana, Pal. lat. 1423, p. 40.
München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 10667, p. 4. és p. 25.
Johannes Garcaeus (Johannes Gartze), Astrologiae methodus, Basileae, 1576, 243.

⁶⁷ A lista nem tartalmazza a horoszkópábra-nélküli, irodalmi, szöveges forrásokat, ahogy a szolárrevolúciókból kikövetkeztetett radixokat sem. Ezekre lásd: VESZPRÉMY 2021, i. m. 311–313.

Davidis Origani... Astrologia naturalis siue tractatus de effectibus astrorum absolutissimus. Massiliae, aereque Io. Baptistae Senii Genuensis, 1645 = Albohali (Abū ‘Alī al-Khayyāt): De iudiciis nativitatum, Noribergae, 1546, Paris, Bibliothèque nationale Rés. V.1300.

Johannes Kepler, Gesammelte Werke, Bd. 21, 2.2. Manuscripta astrologica, Manuscripta pneumatica, Bearbeitet von Friederike Boockmann – Daniel A. Di Liscia, München, 2009, 262.

II. Ulászló

Krakkó, Biblioteka Jagiellońska, BJ Rkp. 3225 I, p. 3.

Krakkó, Biblioteka Jagiellońska, BJ Rkp. 3227 I, p. 7.

Johannes Kepler, Gesammelte Werke, Bd. 21, 2.2. Manuscripta astrologica, Manuscripta pneumatica, Bearbeitet von Friederike Boockmann – Daniel A. Di Liscia, München, 2009, 262.

II. Lajos

Vatikán, Biblioteca Apostolica Vaticana, Reg. lat. 1208, fol. 52. v.

Gotha, Forschungsbibliothek, Chart. B 388, fol. 63. v.

Lipcese, Universitätsbibliothek, Rep. IV 87, fol. 23. r.

New York, Columbia University, Rare Book and Manuscript Library, Plimpton 226, fol. 7. r.

Vatikán, Biblioteca Apostolica Vaticana, Pal. lat. 1423, p. 241.

München, Bayerische Staatsbibliothek, Clm 10667, p. 240.

Hieronymus Cardanus (Gerolamo Cardano), Libelli duo, Norimbergae, 1543, Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Sammlung von Handschriften und Alte Drucken 72.X.5.

Johannes Garcaeus (Johannes Gartze), Astrologiae methodus, Basileae, 1576, 379.

Sixtus ab Hemminga, Astrologiae, ratione et experientia refutatae liber, Antverpiae, 1583, 149.

I. János

Gotha, Forschungsbibliothek, Chart. B 388, fol. 62. v.

Lipcese, Universitätsbibliothek, Rep. IV 87, fol. 22. v.

New York, Columbia University, Rare Book and Manuscript Library, Plimpton 226, fol. 6. v.

Karlsruhe, Badische Landesbibliothek, Rastatt 33, fol. 10. r.

Vatikán, Biblioteca Apostolica Vaticana, Pal. lat. 1423, p. 41.

Johannes Kepler, Gesammelte Werke, Bd. 21, 2.2., Manuscripta astrologica, Manuscripta pneumatica, Bearbeitet von Friederike Boockmann – Daniel A. Di Liscia, München, 2009, 265.
--

II. János

Hamburg, Bibliothek des Christianeums, R Ab 3 h/31.3, p. 37.
--

Vatikán, Biblioteca Apostolica Vaticana, Pal. lat. 1423, p. 42.

Függelék

1. Jegyzet Mátyás király horoszkópjá mellett a BJ 3225 jelzetű kéziratban.⁶⁸

Mortuus anno 1490 die sexta Aprilis causa mortis ☿
 ♃ et ♂ in 16 gradus ♃. Item(?) ☿ ♂ ♃ in 8. Item(?) ♃ dominus
 anni in revolutione cumbustus. Item(?) cauda draconis in ascendente
 coronationis. Propter(?) ♃ in 8 coronationis.

Meghalt 1490. április 6-án. A halál oka a Szaturnusz és a Mars együttállása a Bak 16. fokán.⁶⁹ Illetve a Mars és a Merkúr együttállása a 8. házban.⁷⁰ Illetve, hogy a Jupiter, az év uralkodója a (szolár)revolúcióban, égetett. Illetve, hogy a Sárkányfark a koronázás aszcendensén állt.⁷¹ Mivel a Szaturnusz a koronázás horoszkópjának a 8. házában állt.⁷²

2. Jegyzet Mátyás király horoszkópjá alatt (Párizs, Bibliothèque nationale Rés. V.1300).

34. Ad I. regulam de felicitate pag. 607 vell. 673 refertur genitura Mathiae Hunniadis regis Ungariae. Habuit enim 4 planetas in mutua receptione, ☉ in ♃ in exaltatione ♀; ♀ in ♃, exaltatione ☉; Mercurium in ♃ domo ♃, & ♃ in ♃ domo

⁶⁸ Krakkó, Biblioteka Jagiellońska, BJ Rkp. 3225 I, p. 8. A jegyzetet a kézirat főszövegéhez képest egy másik, későbbi kéz írta, így igen valószínűtlen, hogy az udvari asztrológustól, Marcin Bylicától származna.

⁶⁹ A két bolygó 1489 karácsonyán állt együtt a Bak 17. fokán.

⁷⁰ A két égitest a király halála előtti szolárban állt együtt.

⁷¹ Ez nem magára a koronázásnak a horoszkópjára utal, amelyben ez nem lehetséges, hanem a Mátyás halálakor fennálló tranzitokra: az uralkodó halálakor Ikrek 23 fokon állt a leszálló holdcsomópont, a jegyzet írója ezek szerint ide helyezte a koronázás aszcendensét.

⁷² Itt ismét a koronázás horoszkópját érintő tranzitról van szó.

Ź. Unde et si initio variis calamitatibus pressus fuit, tamen ex iis tandem ita emersit, ut ex carcere, in quo apud Georgium Podiebracium Bohemiae gubernatorem detinebatur, anno aetatis 15 Christi 1458 ad regiam dignitatem evectus, formidabilis fuerit non modo Friderico Austriaco imperatori, verum etiam Turciae.

34. A sikerről szóló első szabályhoz a 607. oldalon, 673. lapon található Hunyadi Mátyásnak, Magyarország királyának a horoszkópja. Négy bolygója állt kölcsönös uralmi cserében: a Nap a Halakban, a Vénusz exaltációs helyén, a Vénusz a Kosban, a Nap exaltációs helyén, a Merkúr a Vízöntőben, a Szaturnusz otthonában és a Szaturnusz az Ikrekben, a Merkúr otthonában. Még ha kezdetben különböző szerencsétlenségek által szorongatva volt is, ám ezekből végül felemelkedett, mint a börtönből, amelyben Podjebrád György, Csehország kormányzója fogva tartotta. 15 éves korában, Krisztus 1458. évében a királyi méltóságra emeltetett. Félelmetes ellensége volt nemcsak Frigyes osztrák császárnak, hanem a törököknek is.

A második mondattól a szöveg idézet David Origanus, *Astrologia naturalis* című művéből a „De felicitate” nevű szabályhoz,⁷³ ami így hangzik:

Cum tres, 4 aut plures planetae constituti reperiuntur in essentialibus suis dignitatibus, nempe domo propria, exaltatione, aut mutua eorum receptione, tum excellentem fortunam, & celeres ac prosperos successus in rebus expediendis significant. Iulius Firm. libr. 2 cap. 24, & Garc. cap. 24. lib. de jud. Genit.

Amikor 3, 4 vagy több bolygó található saját esszenciális méltóságában, vagyis domicíliumában, exaltációjában vagy kölcsönös recepcióban, akkor kiváló szerencsét, gyors és virágzó sikert jelentenek a megoldandó feladatokban. Iulius Firm[icus] 2. könyv 24. fejezet & Garc[aeus] *A születési horoszkópok értékelése* 24. fejezet.

Origanus pedig, ahogy jelzi is, szinte szó szerint idéz Johannes Garcaeus *Astrologiae methodus...* című művéből (nem a 24., hanem valójában a 23. fejezetből):⁷⁴

Caput XXIII.

De fortuna vel miseria nati

Cum de fortuna & successibus nati iudicandum est, id est, quem successum in actionibus et consiliis habiturus sit, examina genituram hoc modo:

1. Si in ea quatuor aut plures Planete constituent in essentiali dignitate, domicilio uel exaltatione, uel multua dignitatum receptione, illustrem, splendidam & manifestam fortunam nato significant, eumque in maxima uitae & actionum suarum parte, & pluribus rebus fortunatum & felicem.

⁷³ ORIGANI, Davidis, ...*Astrologia naturalis siue tractatus de effectibus astrorum absolutissimus*, Massiliae, aereque Io. Baptistae Senii Genuensis, 1645, 221.

⁷⁴ GARCAEI, Iohannis, *Astrologiae methodus...*, Basileae, ex officina Henricpetrina, [1576], 242.

Talis fuit constitutio in themate potentissimi Regis Hungarici Matthiae Huniadis, qui quatuor Planetas habuit in mutua receptione ex dignitatibus essentialibus. Et quanquam calamitatibus initio premebatur, tamen ita emersit, ut ex carcere ad regiam dignitatem euectus, non tantum Imperatori Friderico Austriaco, sed & Turcis formidabilis fuerit.

23. fejezet

A szülött szerencséje vagy boldogtalansága

Ha a szülött szerencséről és sikerességéről akarunk véleményt mondani, vagyis hogy sikeres lesz-e cselekedeteiben és szándékaiban, vizsgálj meg a születési horoszkópot ily módon:

1. Ha abban négy vagy több bolygó áll esszenciális méltóságában: domiciliumban vagy exaltációban, vagy kölcsönös uralmi cserében, kiváló, fényes és egyértelmű szerencsét jelöl a szülött számára, és olyan embert, aki élete és cselekedetei nagy részében és számos dologban szerencsés és boldog.

Ilyen volt a felállás az igen hatalmas magyar királynak, Hunyadi Mátyásnak a képletében, akinek négy bolygója állt az esszenciális méltóságok kölcsönös uralmi cseréjében. És még ha kezdetben különböző szerencsétlenségek által szorongatott is, mégis felemelkedett, mint ahogy a börtönből a királyi méltóságra emeltetett. Nemcsak Frigyes osztrák császárnak, hanem a törököknek is félelmetes ellensége volt.

A másik szerző, akire Origanus hivatkozik, a 4. századi szicíliai szenátor, Iulius Firmicus Maternus. Az idézet valóban a 2. könyvben, de a szövegkiadás szerint nem a 24., hanem a 21. fejezetben található:⁷⁵

De qualitibus geniturarum

Illud etiam scire nos convenit, quod mediocris [est] genitura, quae unam stellam in domicilio suo constitutam in principalibus geniturae locis habuerit collocatam; mediis etiam felicitatibus sublevatur, qui duas stellas in domiciliis suis in opportunis geniturae locis habuerit positas; ultra modum felix ac potens erit, qui tres habuerit; prope ad deorum accedit felicitatem, qui quattuor stellas in domiciliis suis habuerit constitutas. Ultra hunc numerum humani generis substantia non patitur. Qui vero nullam stellam in domicilio suo habuerit constitutam, ignotus ignobilis et miseris erit semper actibus implicatus.

A születési horoszkóp megítélése

Azt is tudunk kell, hogy középszerű a születési horoszkóp, ahol egyetlen bolygó áll a saját domiciliumában a horoszkóp elsődleges fontosságú helyeinek egyikén. Közepes szerencse jut pedig osztályrészül annak, akinek két bolygója áll a születési

⁷⁵ *Iulii Firmici Materni Matheseos libri viii*, ed. Kroll, W., Skutsch, F., Lipsiae, Teubneri, 1897, II/21 = I, 68.

horoszkóp kedvező helyein. Különösen szerencsés és hatalmas lesz, akinek három van. Az isteneket közelíti meg boldogságban, akinek négy bolygója áll a saját domicíliumában. Ennél a számnál több az emberi természet számára nem lehetséges.⁷⁶ Azonban, akinek egyetlen bolygója sem áll domicíliumban, az ismeretlenségben, alacsony sorban és szerencsétlen eseményekbe bonyolódva éli majd le életét.

3. Jegyzet II. Ulászló horoszkópja alatt a BJ 3227 jelzetű kéziratban

Anno Domini 1471 in Augusto venit directio decime domus ad 21 gradus et 30 minutos leonis et quia ibi est cor leonis stella regia ideo eodem mense coronatus est in regem Bohemie die 22 Augusti

Az Úr 1471. évében, augusztusban a tizedik ház [csúcsa] direkciónban eléri az Oroszlán 21 fok 30 percet, és mivel ott van a Cor Leonis (Regulus), királyi csillag, ezért ugyanabban a hónapban megkoronázták Csehország királyának augusztus 22-én.

4. Jegyzet II. Ulászló horoszkópja alatt a BJ 3225 jelzetű kéziratban

Anno Domini 1471 in Augusto venit directio decime domus ad 21 gradus 30 minutos ♁. Et quia ibi est cor leonis stella videlicet regia propterea eodem mense coronatus est in regem Boemie die 23 augusti hora 13 secundum horas ab occasu

Anno Domini 1483 multi ex Christianis sunt interfecti per hereticos. Eodem anno venerat directio decime ad □ ♯

Az Úr 1471. évében, augusztusban a tizedik ház [csúcsa] direkciónban eléri az Oroszlán 21 fok 30 percet, és mivel ott van a Cor Leonis (Regulus), tudniillik királyi csillag, ezért ugyanabban a hónapban megkoronázták Csehország királyának augusztus 23-án 13 órakor, napnyugtától számítva az órákat.⁷⁷

⁷⁶ Nem világos, hogy Firmicus Maternus itt mire utal. Csillagászatilag nincs akadálya, hogy akár mind a hét antik bolygó (a Napot és a Holdat is ideértve) a saját domicíliumában álljon, bár ritkán történik ilyen. A 'deorum' (isteneké) szó arra utal, hogy Firmicus Maternus e sorok írásakor még nem volt keresztény.

⁷⁷ Ulászló cseh királlyá koronázásának a horoszkópja fennmaradt a BJ 3227 jelzetű kéziratban (p. 8.). A horoszkóp mai fogalmaink szerint augusztus 22-re van felállítva. A napnyugtától számított 13 óra nagysárendileg megfelel a horoszkópban szereplő időpontnak, de nem pontosan (a horoszkóp nagyjából egy órával későbbre van felállítva).

Az Úr 1483. évében sok keresztényt megölnek az eretnekek. Ugyanabban az évben a tizedik ház [csúcsa] direkcióban elérte a Szaturnusz kvadrátját.

5. Jegyzet II. Lajosnak Cardano „Libelli duo”-ja után bemásolt horoszkópja alatt.⁷⁸

Mater huius mox deinde 25 July moritur. Huius nativitas
miraculi loco esse queat. Nam toto corpore crudus et rubicundus.
ac undequoque cute carens, natus est, perunctus quodam
immine medico consueta illi cutis accessit. Item anno
1515 desponsatur illi Maria soror Charoli 5 imperatoris
Romanorum.

Anyja nem sokkal azután [a szülés után], július 25-én meghalt. Születése csodának tekinthető. Mivel úgy született, hogy az egész teste fejletlen és vörös, bőr nélküli volt, egy bizonyos orvosi kenőccsel bekenték, amitől bőre a megszokotthoz vált hasonlónak. 1515-ben pedig eljegyezték számára Máriát, V. Károly német-római császár lányát.

Veszprémy, Márton

New Horoscopes of Hungarian Kings

As research into the history of astrology accelerates, the thorough examination of manuscripts is bringing to light new sources, including the horoscopes of medieval Hungarian kings. In a 2021 study, David Juste published a list of seven new horoscopes of King Matthias Corvinus. Here, the Latin and German horoscopes of King Matthias, Ladislaus the Posthumous, Louis II, John I (Zápolya or Szapolyai) and John II (John Sigismund Zápolya or Szapolyai) that may be found in the manuscripts used by Juste are listed with transcriptions and Hungarian translations. These are supplemented with the horoscopes of Vladislaus I and II to make up the list of birth horoscopes of the seven rulers known to me. Since new horoscopes are constantly emerging, this list will very likely need to be supplemented in the future. These new sources give us a clearer picture of who copied collections of horoscopes for themselves during the period, and where and why they did so.

Keywords: kings of Hungary, horoscope, horoscope collection, cultural history, sixteenth century.

⁷⁸ Österreichische Nationalbibliothek, Sammlung von Handschriften und Alte Drucken 72.X.5, a nyomtatott szöveg utáni nyolcadik, számozatlan oldal.